

ČLÁNKY

Od devítky k devítce (útržky z historie fakulty)

From Nine to Nine (Fragments of the Faculty History)

Ladislav Vojáček*

Abstrakt

Autor na půdorysu krátkého článku sleduje stoletou historii Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Přístupuje k ní jako právní historik, ale též jako pamětník – nejdříve student fakulty a pak s časovým odstupem akademický pracovník. Období od roku 1919 do roku 2019 rozdělil na střídající se dvaceti- a třicetiletá období, oddělená „devítkovými“ roky, které v historii brněnské fakulty braly klíčovou roli: 1939, 1969 a 1989. Vedle nutných základních „orientačních“ informací v rámci nich připomíná ty stránky fakultní historie, které jsou méně známé nebo z jeho pohledu vnímané příliš jednostranně či jinak zkereseně.

Klíčová slova

Právo; historie; vysoké školy; Masarykova univerzita; Právnická fakulta MU.

Abstract

On the ground of a short article the author follows a hundred-year history of the Faculty of Law, Masaryk University in Brno. He approaches it both as a legal historian and as a person involved – first as a student of the faculty and then, with a time lag, as a member of the academic staff. He divides the period from 1919 to 2019 into several twenty- or thirty-year periods separated by the years ending with "nine" (1939, 1969 and 1989), which played a key role in the history of the faculty. In addition to the pieces of information necessary for the basic orientation, and within them, he reminds those chapters in the history of the faculty that are less known or, in his opinion, are perceived in a subjective or otherwise distorted way.

Keywords

Law; History; Universities; Masaryk University; Faculty of Law Masaryk University.

Úvod

V souvislosti s našimi národními dějinami jsme si zvykli říkat, že osudové jsou nám osmičky. Kdybychom se ptali, jaká číslice je osudová pro brněnskou právnickou fakultu, asi bychom se shodli, že devítka (a také bychom si uvědomili, že naše fakultní devítky s těmi národními osmičkami velmi úzce souvisí).

* Prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc., Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Department of the History of the State and Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno / E-mail: Ladislav.Vojacek@law.muni.cz

V roce 1919 fakulta právně vznikla a také začala reálně fungovat. Stalo se tak po déle než půlstoletí trvajícím úsilí znovu získat pro Moravu univerzitu¹ a zcela nepochybně i díky nabytí samostatnosti v říjnu „osmičkového“ roku 1918, které vznik univerzity přinejmenším urychlilo. První dvacetiletí života fakulty ukončily tragické události z října a listopadu 1939, kdy okupanti zavřeli české vysoké školy. Souvislost s „osmičkovým“ Mnichovem je tu nabíledni. Třicetiletí po zavření českých vysokých škol bylo pro fakultu nejkritičtější. Ve střetech s politickou realitou totiž prohrála nejen v roce 1939, ale brzy znovu. Těžký, ale slibný začátek jejího druhého života v roce 1945 brzy zbrzdily politické turbulence roku 1948. Po nich sice přestála kritický „devítkový“ rok 1949, ale polovina dalšího se již nedočkala. Na dlouhých devatenáct let, do dalšího „devítkového“ roku 1969, pak zavřela své pomyslné brány. Obnovení fakulty v roce 1969, tedy začátek jejího třetího života, umožnila postupná změna pohledu na právo a potřebu právníků u nás, která zapadala do kontextu politického uvolnění završeného předčasně ukončeným „obrodným procesem“ v roce 1968. Když pomínu tu letošní, poslední z mých devítek – devítka spojená s rokem 1989 – se od předchozích odlišuje. Jednak přímo splývá s politickou změnou, k níž došlo „opožděně“ až v listopadu 1989, a jednak se v tomto okamžiku poprvé nejednalo přímo o existenci či neexistenci fakulty (i když se podobné úvahy v první polovině devadesátých let objevily). To jí však na významu nijak neubírá.

Významné devítky (1919, 1939, 1969, 1989 a ta letošní) tak zarámovaly sto let fakulty a rozdělily je na střídající se dvacetiletá a třicetiletá období. Chci věřit, že charakter změny, kterou přinesla ta předposlední devítka, předznamenává klidnější druhé století fakulty, do něž tou poslední právě vstupujeme.

1 Devítka první: 1919

Události spojené se vznikem Masarykovy univerzity jsou právnícké veřejnosti celkem známy. Přesto bych chtěl připomenout, že se za zřízení druhé univerzity v českých zemích zasazovala řada významných osobností vědeckého, kulturního či politického života, například už roku 1867 před profesorským sborem lékařské fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze Jan Evangelista Purkyně, jehož jméno univerzita načas nesla.

Právnícká veřejnost dobře zná i roli, kterou sehráli při vzniku univerzity a její právnícké fakulty tehdejší profesori brněnské české techniky a členové prvního československého Národního shromáždění Karel Engliš a František Weyr. Méně se už ví, jak vlastně vypadal jejich původní návrh zákona „na zřízení university s českou věcí vyučovací v Brně“; než dostal konečnou podobu.

Návrh z pera obou národnědemokratických členů Národního shromáždění byl stručný a nedoplňovala jej žádná důvodová zpráva. V sedmi paragrafech především konstatoval,

¹ K tomu zejména HALAS, František X. a František JORDÁN (eds.). *Dokumenty k dějinám Masarykovy univerzity v Brně*. I. Brno: MU, 1994; VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a TAUCHEN, Jaromír. *Dějiny Právnícké fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019*. 1. díl 1919–1989. Brno: MU, 2019, s. 15–20.

že se zřizuje univerzita se třemi fakultami – „*fakultou věd právních a státních*“, filozofickou a lékařskou. Nejdříve – počátkem studijního roku 1919/1920 – měla vzniknout právnická fakulta, pak filozofická a nakonec lékařská. Návrh chtěl novou univerzitu vybavit potřebným knihovním fondem, a to přenesením knihoven Ústavu národního hospodářství, finanční vědy a statistiky a Ústavu věd právních a státních při české technice v Brně, tedy knihoven budovaných samotnými tvůrci návrhu zákona, a studijní knihovny z Olomouce. Před ustavením příslušných akademických orgánů měly funkce řídicích orgánů na jednotlivých fakultách vykonávat čtyřčlenné komise. Tvořit je měli vždy dva zástupci příslušné pražské fakulty a dva členové moravských vědeckých kruhů a měly fungovat při úřadu pro správu vyučování a národní osvětu (pozdějším ministerstvu školství a národní osvěty; MŠANO).

Ve schvalovacím procesu zákona č. 50/1919 Sb. z. a n. školský výbor Národního shromáždění pozměnil název zákona („ *kterým se zřizuje druhá česká univerzita*“). V textu výslovně uvedl, že se zřizuje „*státní Masarykova univerzita*“. Filozofickou fakultu rozdělil na přírodovědeckou a filozofickou a zkrátil termín pro otevření lékařské fakulty. Do zákona začlenil zmocnění pro ministerstvo školství a národní osvěty k vydání potřebných nařízení. Doplnil také ustanovení, že konečné umístění a vybavení nové univerzity, jejich všech ústavů a klinik „*ve vhodných budovách k účelu tomu vybudovaných*“ se má realizovat do roku 1930. Naopak z návrhu vypustil ustanovení o knihovnách s tím, že olomoucká se stěhovat neměla a o knihovnách ústavů české techniky mělo rozhodnout MŠANO.² V konečném textu se také neobjevilo ustanovení o komisích pro jednotlivé fakulty. Ty však i bez včlenění do zákona vznikly, přičemž školský výbor parlamentu rozšířil počet jejich členů na šest při zachování parity a šestici doplnil zástupcem ministerstva.³

V prvních měsících republiky se v zákulisí rozhodovalo o charakteru budoucí druhé české univerzity. Nenaplnila se vize členů školského výboru, aby se budovala „*na vymoženostech amerických vysokých škol tak, aby sloužila vědě, praxi a lidu*“⁴, jak ji včlenili do zprávy k návrhu zákona. Nová univerzita svým uspořádáním nakonec nevybočila z řady středoevropských univerzit a v podstatě si zachovala tradiční „humboldtovskou“ podobu. Ve vztahu k právnické fakultě to potvrdila recepce rakouské právní úpravy právnických studií, kterou československý zákonodárce jen kosmeticky upravil tak, aby vyhovovala fungování

2 Zpráva školského výboru v návrhu zákona na zřízení univerzity s českou vyučovací řečí. *Poslanecká sněmovna* [online]. Digitální archiv, Zasedání národního shromáždění 1919, tisk 375. Dostupné z: <http://www.psp.cz>

3 V komisi za pražskou právnickou fakultu zasedali profesor národohospodářství Josef Gruber, kanonista profesor Kamil Henner a profesor trestního práva August Mířička. Moravské právnické kruhy zastupovali profesori Karel Engliš a František Weyr a civilista docent Jaromír Sedláček. Jako reprezentant MŠANO jim předsedal ministerský referent a docent pražské právnické fakulty a pozdější profesor v Bratislavě a v Praze romanista Otakar Sommer.

4 Zpráva školského výboru v návrhu zákona na zřízení univerzity s českou vyučovací řečí. *Poslanecká sněmovna* [online]. Digitální archiv, Zasedání národního shromáždění 1919, tisk 375. Dostupné z: <http://www.psp.cz>

v samostatném československém státě. Revoluční atmosféra poválečných měsíců a představy o světském rázu nového státu⁵ však způsobily, že zřizovatelé univerzity přeci jen vybočili z tradice, když nepočítali s otevřením teologické fakulty. O této otázce se zaujatě, ale korektně diskutovalo v plénu skutečně revolučně naladěného „revolučního“ Národního shromáždění.⁶ Polemiku rozproudil pozdější olomoucký arcibiskup Antonín Cyril Stojan z lidoveckého klubu návrhem, aby byla k navrhovaným čtyřem fakultám přičleněna fakulta bohoslovecká. V erudované filozoficky laděné diskusi o povaze teologie a vhodnosti jejího vyučování na univerzitě „občana“⁷ A. C. Stojana podpořil jeho kolega z klubu, významný teolog a od roku 1919 pražský arcibiskup František Kordač. Členy Národního shromáždění však přesvědčili diskutující František Václav Krejčí, Jan Rouček a Bohumil Němec, podle nichž má univerzita zajistit svobodné rozvíjení vědy, a teologie vědou, kterou lze svobodně rozvíjet, není.

Počátky fungování nové fakulty provázely nadšení a radost, ale jako zdroj čehokoliv nového nebyly lehké. Fakulta začínala učit s pouhými šesti profesory⁸ a v provizorních podmínkách. Své první, nepřilíš vyhovující útočiště našla ve stísněných prostorách části biskupského alumnátu, tedy budovy mezi Antonínskou a Smetanovou ulicí, kde dnes sídlí rektorát VUT. Zákon sice předpokládal, že do roku 1930 bude vybudováno zázemí univerzity, ale tyto plány pohřbila počáteční liknavost a pak spory a hospodářská krize. Jak je obecně známo, z velkolepého projektu se nakonec podařilo se zpožděním a s přechem, který nám dnes připomínají dřevěné podpěry stropů velkých fakultních poslucháren, dokončit jen budovu právnické fakulty. Přestěhování do ještě ne zcela hotové a vybavené budovy po více než desetiletém provizoriu se nepochybně pozitivně promítlo nejen do většího komfortu pro posluchače a učitele, ale též do kvality výuky.

Á propos výuka. Kolegové z filozofické fakulty připravili ke stému výročí univerzity výbornou, originálně pojatou publikaci s názvem „*Mýty a tradice středoevropské univerzitní kultury*“.⁹ V jejím úvodu se věnovali různým možným vnímáním toho, co je mýtus, a pak mýty vztáhli k různým stránkám historie a současnosti univerzit v našem středoevropském prostoru. Mýtus představili jako vícevýznamový pojem. Mimo jiných významů

5 Nejznáměji jej formuloval T. G. Masaryk ve známé Washingtonské deklaraci. Za připomenutí stojí i radikální návrh ústavy jeho advokáta a člena revolučního Národního výboru Václava Boučka (VOJÁČEK, Ladislav. Václav Bouček a geneze jeho návrhu československé ústavy. In: LACLAVÍKOVÁ, Miriam a Peter VYŠNÝ (eds.). *Právo-historické trendy a výhledy IV*. Kraków: Spolek Slovákov v Poľsku/Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2019, s. 48–59).

6 Stenoprotokoly; 22. schůze, úterý 28. ledna 1919. *Poslanecká sněmovna* [online]. Digitální archiv, Národní shromáždění československé 1918–1920. Dostupné z: <http://www.psp.cz>

7 Tak se členové nevoleného „revolučního“ Národního shromáždění titulovali.

8 Stali se jimi řádní profesori Karel Engliš (národní hospodářství), František Weyr (ústavní právo), Jaroslav Kallab (trestní právo a trestní řízení), Josef Vacek (srovnávací pravověda s povinností číst přednášky z církevního práva) a Bohumil Baxa (dějiny českého práva) a mimořádný profesor Rudolf Dominik (obchodní právo).

9 FASORA, Lukáš a Jiří HANUŠ. *Mýty a tradice středoevropské univerzitní kultury*. Brno: MU, 2019.

upozornili na nejrozšířenější vidění mýtu jako opaku skutečnosti, tedy něčeho, co je třeba „*vyvracet*“ či „*bourat*“. S odkazem na literárněvědné úvahy Claudia Magrise jej charakterizovali také jako modifikaci a deformaci skutečnosti „*tak, aby z ní byla extrahována předpokládaná základní pravda, ono hypotetické metabistorické jádro schopné syntetizovat základní význam skutečnosti*“.¹⁰ K mýtům spojeným s prvorepublikovou minulostí naší fakulty patří, a na čtenáři ponechám, k jakému z uvedených vidění mýtu si ji přiřadí, představa o vysoké úrovni výuky. Dnes je celkem „v kurzu“ zpochybňovat prvek pokroku, ale při porovnání tehdejších a dnešních forem a metod výuky je nezpochybnitelný. I když pomineme možnosti, které nám dává moderní audiovizuální a jiná technika a které tehdy neměli, nemůžeme nevidět, že se posunula metodika výuky. V první republice jasně dominovala z pohledu posluchačů nejpasivnější forma výuky – přednášky. Navíc podle vzpomínek pamětníků to často byla doslova „*čtení*“, jak se ostatně přednáškám kdysi také říkalo. Viktor Knapp zaznamenal, že o pražském právním historikovi a znalci německého práva profesoru Miloslavu Stiebrovi se – s nadsázkou, ale jistě s reálným jádrem – tradovalo, že na přednáškách přesně po pětáctyřiceti minutách předčítání ze své učebnice, aniž by se při tom za celou dobu podíval na posluchače, skončil třeba i uprostřed věty. Příští přednášku pak začal přesně tam, kde skončil, takže ji zahajoval třeba slovem „*nýbrž*...“¹¹. Čtení přednášek zaznamenal i brněnský student a pozdější profesor Václav Chytil.¹²

Samozřejmě, a už tu námitku slyším, byly tu pověstné Weyrovy semináře (a semináře některých dalších profesorů). Ano, ale ty byly exkluzivní záležitostí několika a často stejných aktivních, schopných a již připravených studentů (a dalších zájemců z řad absolventů), takže naprostou většinu posluchačů zcela mýjely. Byla tu také opakovací cvičení. Těch však učitelé vypisovali jen velmi málo. Často se jich na rozdíl od většiny seminářů zúčastňovaly desítky posluchačů a vlastně byly jakousi druhou přednáškou.

Uvedené nechce nijak snižovat kvalitu prvorepublikových profesorů. Naopak, byli to nesporně lidé na svém místě. Předpoklady pro akademické působení zpravidla prokazovali už jako studenti, zejména ve zmíněných seminářích. K profesorskému místu se v porovnání se současnou praxí zpravidla propracovali dříve, už na vrcholu svých tvůrčích sil. Prvorepublikový systém, v němž se plnohodnotným pedagogickým zaměstnancem fakulty stal až profesor, však zpravidla vedl k tomu, že před získáním profesury prošli přípravou na praktická právníká povolání a v těchto povoláních i po určitou dobu působili. Byli skutečně špičkami svého oboru, což museli prokázat docentskou habilitací. Ta byla předpokladem získání profesorského místa, ale sama o sobě cestu k budoucí profesuře neotevírala. Systematizovaných profesorských míst bylo totiž málo,

¹⁰ MAGRIS, Claudio. *Habsburský mýtus v moderní rakouské literatuře*. Brno: Barrister & Principal, 2001, s. 17. Citováno podle FASORA, HANUŠ, op. cit., s. 10–11.

¹¹ KNAPP, Viktor. *Proměny času. Vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektrum, 1998, s. 27.

¹² A MU, B 70, Václav Chytil, i. č. I/2, nestránkovaný rukopis *Vzpomínám si*.

na jednotlivých fakultách pro významné obory jedno, výjimečně dvě.¹³ Své budoucí kolegy si z tzv. terna vybíraly profesorské sbory, tj. orgány v pozici podobné dnešní fakultní vědecké radě a akademickému senátu dohromady, které jistě měly zájem doplnit své řady kvalitními odborníky a spolehlivými kolegy. Pokud nový profesor „neusnul na vavřínech“ (profesura zajišťovala definitivu), měl možnost se ve svém oboru nerušeně a zpravidla ještě dlouho zdokonalovat.

Zmínka o profesorském sboru mne přivádí k tomu, abych se už tu dotkl vztahu fakulty (s děkanem, proděkanem a profesorským sborem) a univerzity (s rektorem, prorektorem a akademickým senátem). Ten se totiž od současnosti také podstatně lišil. Zatímco v posledních desetiletích se dominující instancí stává rektorát, „za Františka Weyra“ těžiště rozhodování leželo na fakultních orgánech, tedy děkanovi a profesorském sboru. K tomu se ostatně ještě vrátím.

Při psaní o meziválečném období nelze pominout afinitu velké části brněnských učitelů k filozofickému pohledu na právo, cíleně podporovanou vlivnými profesory, jako byli František Weyr, Karel Engliš¹⁴, Jaroslav Kallab nebo Jaromír Sedláček. Tato orientace ve své době fakultu zdobila, ba bez nadsázky lze říci, že ji proslavila. Tato „základní pranda“ ovšem zase měla i svůj rub. Často útočné vystupování brněnských učitelů proti názorovým oponentům, z nichž někteří opláceli stejnou mincí, je přivádělo do konfliktů s kolegy na fakultě, ale zejména v Praze a v Bratislavě. Původně názorové střety, které v pozitivním smyslu čeřily stojaté vody československé právní vědy, pak bohužel nezůstávaly jen v rovině právní vědy, ale přerůstaly i do osobní nevraživosti.

Konflikty nesouvisely jen s razancí při prosazování nových přístupů, ale též s jednostranností a příkrostití při jejich formulaci. Ta ovšem zase byla do jisté míry pochopitelná a ospravedlnitelná. Vždyť mnoho nového a trvalého se rodí postupnou kultivací původně příliš radikálních postojů či tvrzení. Dlouhé mlčení o prvorepublikové právní vědě, resp. její paušální odmítání, však přispělo k tomu, že dlouho zakonzervované proti sobě stojící fronty po desetiletích v devadesátých letech minulého století znovu ožily. Pro ne dost kritické šířitele tradice brněnské meziválečné fakulty, kteří se rychle vyrojili, se „biblí“ staly Weyrovy *Paměti*¹⁵ a jeho *Teorie práva*¹⁶ a osvojili si, nebo spíše si jen přisvojili, Weyrovo přesvědčení, že skutečnou právní vědou je jen a pouze právní normativismus. Kritici zase slyšeli jen na odmítavé argumenty profesorů pražské právnické fakulty,

13 Na konci třicátých let bylo na brněnské fakultě systematizováno dvanáct řádných a tři mimořádné profesury, po snížení jedna mimořádná profesura ubyla. Profesorský sbor v roce 1935 žádal šestnáct řádných a čtyři mimořádné profesury a v roce 1938 patnáct řádných a pět mimořádných profesur. K tomu *Výpis z protokolu o schůzi profesorského sboru ze dne 12. 9. 1939*. In: A MU, fond A 1, RMU, osobní spis Vladimír Kubeš, kart. 306.

14 Toho však od působení na fakultě odváděly jeho povinnosti ministra a guvernéra Národní banky.

15 WEYR, František. *Paměti. I.-III.* Brno: Atlantis, 1999, 2001, 2004 (zejm. Díl II.).

16 WEYR, František. *Teorie práva.* Brno-Praha: Orbis, 1936.

případně brněnské filozofické fakulty. První jakoby neviděli, že normativní teorie a příbuzné směry začaly brzy narážet na meze svého zúženého pohledu na právo, druzí zase ignorovali fakt, že normativní teorie – kdyby nic jiného – alespoň upozornila na specifika právního myšlení. Dnes už našťastí dominuje vyváženější pohled.

2 Devítka druhá: 1939

Není třeba vysvětlovat a zdůvodňovat, že devítka na konci letopočtu 1939 byla tragická. V období do roku 1969 byla pro fakultu relativně příznivá jen léta 1945 až 1950, protože, jak již víme z úvodní části, jen v tomto krátkém období fungovala. Stejně tak není třeba vysvětlovat a zdůvodňovat, že ani v těchto nejlepších letech, na něž se soustředí naše pozornost, to nebyla žádná idyla.

V úvodu jsem krátké období let 1945 až 1950 označil za druhý život fakulty. Možná by bylo výstižnější napsat, že to bylo oživení po klinické smrti. Poválečná fakulta totiž v lecčems na předválečnou dobu navazovala. Na fakultu se vrátila většina předválečných studentů, mnozí však z rozmanitých příčin pokračovat nemohli. Navíc přišli ti, které při nástupu na univerzitu zdrželo zavření českých vysokých škol. Z pochopitelných důvodů dostali řadu úlev, a tak se v prvé řadě zkoušelo, zkoušelo a zase zkoušelo. A také se připravovala reforma právního studia – ostatně jako už „za Rakouska“, v první republice i v republice druhé.¹⁷ Z oněch „*rozmanitých příčin*“ (čti: přirozená i násilná smrt, zapojení do odboje a následná politická kariéra, kolaborace a následný disciplinární a trestní postih, přechod na jinou školu, špatný zdravotní stav) se také oslabil učitelský sbor, který ovšem rychle doplnila řada nových, zpravidla ve zrychlené proceduře jmenovaných profesorů.

Na pestrých osudech brněnských profesorů v době války a bezprostředně po ní lze názorně demonstrovat, jak vypjaté doby dokáží profesně, názorově a osobně blízké osoby rychle vmanévrovat (samozřejmě i s jejich vlastním přičiněním) do nepřátelských táborů a připravit jim diametrálně odlišný osud: na straně jedné třeba ministerské posty, na straně druhé popravitiště, vězení nebo nucenou emigraci. Právního historika a odbojáře Bohumila Baxu nacisté za heydrichiády popravili, romanista Jan Vážný zahynul v koncentračním táboře, Jaroslav Stránský, vyučující trestní právo, a procesualista Adolf Procházka emigrovali (dvakrát, když se mezitím ujali ministerské funkce), konstitucionalista Jaroslav Krejčí se stal druhorepublikovým i protektorátním ministrem spravedlnosti, protektorátním ministerským předsedou a poválečným vězňem... Jen o několik

¹⁷ Předpisy, jimiž se v návaznosti na prvorepublikové návrhy v době druhé republiky provedla dílčí reforma právního studia (nařízení s mocí zákona č. 16/1939 Sb. z. a n. II. o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních, nařízení č. 31/1939 Sb. z. a n. II., vydané k jeho provedení, a nařízení č. 66/1939 Sb. z. a n. I., měnící rigorózní řád) se po válce jako právní akty z doby nesvobody nepovažovaly za součást československého právního řádu, a tak se v Praze a v Brně zase postupovalo podle předpisů platných v první ČSR (na bratislavské právní fakultě tomu bylo jinak). Je však třeba říci, že hlavní změny zavedené v roce 1939 – prodloužení studia na devět semestrů a jeho rozdělení do tří bloků – byly změny k lepšímu.

málo let později se ve vězení ocitli i civilista Vladimír Kubeš a národohospodář (a poslanec) Václav Chytil.

Krátké fungování fakulty v této etapě ještě štěpí únor 1948 s okamžitými negativními dopady do života fakulty v podobě nucených odchodů některých profesorů a docentů a prověrek a následných postihů posluchačů. Brzy následovaly rasantní zásahy do učebního plánu a reorganizace fakulty. Od února 1948 také vedla spojovací linka ke zrušení fakulty, i když po jiných cestách, než se obecně tvrdí.

U těchto pohnutých chvílí je proto třeba se zastavit. Doby velkých politických zvratů nebývají jednoduché nejen pro aktéry, ale ani pro jejich pozdější interpretátory. A tak se rodí již zmíněné mýty, které složitou skutečnost zjednodušují a „očistí“ ují“ od toho, co v zásadě správný závěr částečně problematizuje, ovšem též mýty „k vyvracení“. Na webových stránkách naší fakulty se nedávno objevil stručný text k padesátému výročí znovuoobnovení fakulty. V hutné zkratce připomínal i pouónorové období ústíci do zrušení fakulty (a ukázal na ošidnost příliš hutných mýtotvorných zkratek). Stálo v něm, že „*nástup komunismu v roce 1948 ... znamenal vyhnání řady profesorů včetně Františka Weyra. I přes tento krok na fakultě přetrvala tradice Weyrovy normativistické školy, což se následně odrazilo ve zrušení právnické fakulty v roce 1950*“.¹⁸ Citovaná informace asi málokoho nějak zvlášť zaujala, protože odráží obecné povědomí o zmiňovaných událostech. Nicméně všichni víme, že řada profesorů včetně Františka Weyra, už tehdy i dnes vnímaného jako – obsahově ovšem proměnlivý – symbol prvorepublikové fakulty, nuceně a „revolučním způsobem“ musela opustit fakultu. Méně se však ví, že právě „*vyhnání F. Weyra*“ neproběhlo podle obvyklého dobového scénáře. Akční výbor s ohledem na Weyrovy zásluhy, věk a zdravotní stav revidoval své původní stanovisko, že se spolu s dalšími „*až na další zdrží výkonu svého úřadu*“. Místo toho navrhl, když profesor Weyr odmítl požádat o zdravotní dovolenou, aby byla „*Platonu české právní filosofie*“¹⁹ udělena studijní dovolená, což profesorský sbor a MŠANO, které v konečném důsledku rozhodovalo, akceptovali. Ministerstvo mu po dobu jejího trvání přiznalo i zvláštní služební příplatek, jehož vyplácení mu Zemský národní výbor nejdříve upřel. Následně, když dosáhl věku sedmdesáti let, byl v roce 1949 řádně penzionován. Při odchodu do penze mu rektor František Trávníček a nový děkan Jaromír Blažke, které on sám řadil k „*vrahům*“ právnické fakulty,²⁰ poděkovali „*za třicetiletou práci, kterou jste vykonával jako učitel a vědec pro právnickou fakultu, jejímž jste budovatelem, a pro celou universitu jako její akademický funkcionář*“.²¹

18 Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/content/cs/aktualne/aktuality/50-vyroci-znovuoobnoveni-fakulty/> [cit. 15. 04. 2019].

19 A MU, fond A 5 Právnická fakulta, JI, 2 Fakultní sbor 1948; Zápis o 10. schůzi fakultního sboru z 06. 10. 1948.

20 Ibid., s. 138.

21 A MU, fond B 63 Weyr František, kart. 13. V roce 1950 mu ministerstvo ještě prominulo zmeškání lhůty pro podání žádosti a přiznalo mu odškodnění za dobu války (A MU, fond A 1 RMU, osobní spis František Weyr, kart. 243).

František Weyr ovšem na půdu fakulty už po únorových událostech nikdy nevstoupil a – ne tak důsledně, jak napsal – se držel zásady: „*žádné styky, žádná odvolání, žádné žádosti, vysvětlování nebo protesty, nýbrž důsledná pasivita a ignorování vůči všemu, co bude pocházeti od nových ‚akčních‘ činitelů za trpné nečinnosti starých!*“²²

Výše uvedené nic nemění na principiální pravdivosti sdělení o „*vyhnání*“ některých profesorů, tedy na oné „*základní pravdě*“ v duchu uvedeného Magrisova pojetí mýtu. Problematičtější je ovšem tvrzení, také odrážející současné obecné přesvědčení,²³ že hlavním důvodem zrušení fakulty v roce 1950 byla přetrvávající „*tradice Weyrový normativistické školy*“. Jak nedávno upozornili Pavel Urbášek a Jiří Pulec,²⁴ určující důvody byly jiné. V roce 1950 už protagonisté normativistického přístupu k právu na fakultě prakticky nepůsobili. Ze zbylých profesorů se k normativismu dříve hlásil jen Hynek Bulín a blízko k němu měli Jaroslav Pošvára a Vladimír Vybral. Zato se však uvažovalo o redukci právnických fakult. Před stranickými orgány totiž vyvstal velký problém s obsazováním učitelských míst „*uvědomělými*“ a zároveň alespoň částečně připravenými a způsobilými adepty. Svou roli zřejmě sehrálo i to, že v atmosféře kritiky právnických fakult a zdůrazňování malé potřeby právníků v budoucnosti zájem o právnické studium výrazně poklesl. Starobyloou pražskou fakultu samozřejmě zrušit nešlo a bratislavskou – zde z politických i praktických důvodů – jakbysmet, takže zbývala brněnská. Její zrušení se tak jeví spíše než jako promyšlený krok s kořeny ve fakultní minulosti a se zásadním dopadem pro budoucnost jako rychlá a ne zcela domyšlená reakce na momentální situaci. Nasvědčuje tomu i počáteční nejednotnost členů Právní rady KSČ, která o zrušení jednala, a argumenty, které v ní zaznívaly.²⁵ Nepřipravenost tohoto rozhodnutí potvrdil i další osud učitelů a posluchačů fakulty.

A abych ještě trochu zproblematizoval obecné vnímání bezprostředně poúnorového dění (nejen) na fakultě, doplním, že 26. února 1948 všichni přítomní členové profesorského sboru projevíli zájem o zvolení do prvního fakultního akčního výboru.²⁶ Také

22 WEYR, František. *Paměti. III. Za okupace a po ní (1939–1951)*. Brno: Atlantis, 2004, s. 126.

23 Tuto motivaci naznačoval již F. Weyr ve svých Pamětech (WEYR, František. *Paměti 3. Za okupace a po ní (1939–1951)*. Brno: Atlantis, 2004, s. 138–139; ale ve svém starším článku též autor tohoto článku (SCHELLE, Karel a Ladislav VOJÁČEK. Persekuce studentů a učitelů na brněnské právnické fakultě po únoru 1948. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2009, roč. 17, č. , s. 306. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6562>

24 URBÁŠEK, Pavel a Jiří PULEC. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945–1969*. Olomouc: UP, 2012, s. 122.

25 Ibid.

26 Jelikož to bylo nereálné, profesorský sbor nakonec do akčního výboru nominoval vedle děkana V. Kubeše také profesory F. Čádu (za Svaz osvobozených politických vězňů), V. Vybrala, J. Pošváře a J. Cvetlera (a do Ústředního akčního výboru brněnských vysokých škol děkana Kubeše). Podle zápisu bylo účelem ustavení akčního výboru „*vydání resoluce, vyjadřující kladný postoj k nové vládě Klementa Gottvalda a k socialismu, a překoumání činnosti mezi posluchačstvem, ve sboru a mezi zaměstnanci*“. A MU, fond A 5 Právnická fakulta, J I 2 Fakultní sbor 1948; Zápis z jednání profesorského sboru 26. 2. 1948.

se postavili za jeho provolání k občanům. Akční výbor v něm jménem profesorů, asistentů, posluchačů a zaměstnanců odsoudil „*pokusy domácí a zahraniční reakce o rozvrácení jednoty národa*“, žádal profesory, posluchače a zaměstnance, „*aby pevně stáli za prezidentem Dr. Edvardem Benešem a za pokrokovou vládou Klementa Gottwalda*“, postavil se za „*socializační požadavky pracujícího lidu*“ a manifestoval „*svůj kladný poměr ke lidové demokracii i ke socialismu, ke spojení se Sovětským svazem i s ostatními slovanskými národy a ke spolupráci se všemi mírumilovnými a pokrokovými národy*“.²⁷ Přesvědčení? Opatrnickví? „Pohotové“ převléknutí kabátu? Nebo bylo všechno daleko složitější, než se nám jevílo a jeví podle v té které době preferovaných individuálních dobových svědectví nebo podle interpretací stále ovlivněných viděním bipolárně rozděleného světa? Přiklonil bych se k tomu poslednímu. Výraznou osobností tohoto období se stal „*klidný, nehlučný a nenáročný*“ muž,²⁸ syn významného českého filosofa a pedagoga a vystudovaný právník a archivář věnující se starší české právní historii František Čáda. Jako služebně nejstaršího v Brně přítomného profesora jej Národní výbor pro Velké Brno už opatřením z 30. dubna 1945 pověřil vedením fakulty. Spolu s prozatímně ustanovenými akademickými funkcionáři ostatních fakult dostal za úkol převzít péči o rektorát univerzity. Na fakultě měl především zajistit a zabezpečit majetek fakulty a aktivizovat profesorský sbor, „*ovšem se zřetelem ke tomu, že ani mezi členy jeho, rovněž ani mezi ostatními učitelskými a jinými silami nemohou býti osoby, jejichž odstranění je požadováno deklarácí prezidenta republiky*“.²⁹ Svě pověření začal realizovat tím, že svolal první schůzi profesorského sboru. Ten jej následně zvolil děkanem pro akademický rok 1945/1946. Pod jeho vedením se tak doplňoval učitelský sbor, s vydatnou pomocí posluchačů připravovalo materiální zázemí pro výuku a v obtížných podmínkách začalo učit. Když jej později Akademický senát postavil do čela univerzitní archivní komise, snažil se systematicky zajistit řádné fungování univerzitního archivu. Spolu s Václavem Chytilým a Vladimírem Kubešem pracoval i v kulturní komisi. Po krátké epizodě, kdy v čele fakultní seminární knihovny s bohatým knihovním fondem stál Erich Olšar, začal řídit také ji. Velkou zásluhu o knihovnu si připsal též po zániku fakulty v roce 1950, kdy se její fond dostal do vážného ohrožení. S argumenty o překonaném buržoazním právu uvažovali úředníci rektorátu o jeho likvidaci.³⁰ Díky Čádovu rozhodnému zásahu rektorát nakonec knihovní fond jako celek uložil na zámku v Brtnici u Jihlavy. Na fakultu se pak vrátil po jejím obnovení a dnes je v knihovně zachován jako samostatný celek.

27 A MU, fond A 5 Právnická fakulta, JI 2 Fakultní sbor 1948; provolání „*Občanek a občané*“ z 26. 2. 1948.

28 Tak svého dočasného podnájemníka Františka Čádu ve svých *Pamětech* charakterizoval František Weyr (WEYR, František. *Paměti. II. Za republiky (1918–1938)*. Brno: Atlantis, 2001, s. 464).

29 A MU, J I 2 Profesorský sbor 1945; Protokol z jednání profesorského sboru 12. 5. 1945.

30 K tomu A MU, fond A 1 RMU, osobní spis František Čáda, kart. 24.

3 Devítka třetí: 1969

Při pohledu na další desetiletí vtrhne do hájemství v zásadě odosobněné historiografie také pamětník. Pro roky 1969 až 1989 však jen pro krátké období pěti let svého studia (1970–1975).

Na úvod si proto pamětnicky dovolím připomenout pouze provizorní podmínky v novém sídle fakulty na tehdejší Náměstí 25. února, tedy na Zelném trhu, cestování za přednáškami po celém Brně, silné zastoupení externistů ve výuce, deprimující vojenskou přípravu, vyčnívající výborné „praktické“ semináře tehdejšího odborného asistenta dr. Petra Hajna, kolegy ze seminární skupiny nebo Honzu Filipa, Václava Mikulku, Ludvíka Davida a Jiřího Balaštika (poslední dva nepřehlédnutelné už pro jejich postavy), tedy aspoň některé ze starších kolegů z prvního nástupního ročníku, kteří v očích nás mladších již tehdy vystupovali z davu.³¹ Nemohu také zapomenout na „poseminářová“ zastavení v mléčném baru na Svobodě s nejlepším kamarádem Zdeňkem Minářem a – s námi oběma tiše obdivovanou – Miladkou Dvořákovou a pochopitelně ani na naše ročníkové a fakultní fotbalové mužstvo, koučované odborným asistentem Honzou Urválkem. Tolik pamětník, který se ovšem ještě občas přihlásí o slovo.

V roce 1969 se sice obnovila právnická fakulta, ale nebyla to fakulta Masarykovy univerzity. Univerzita v té době nesla jméno Jana Evangelisty Purkyně.³² Jinak však v mnohém jakoby se čas vrátil o padesát let zpět. Znovu se začínalo prakticky na zelené louce. V rámci přípravy na otevření výuky se od roku 1968 složitě jednalo o sídle fakulty, neméně složitě se hledali noví učitelé, neboť po prověrkách ze začátku normalizace byla o „nezkompromitované“ nouze (naopak nouze nebyla o zájemce o studium, jejichž počet výrazně přesahoval kapacitní možnosti³³), bojovalo se s úřady, promýšlela koncepce fakulty...

„*Koncepce právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně*“³⁴ z roku 1969 stojí za krátké ohlédnutí. Hlavní podíl na její podobě měl první děkan po obnovení doc. Vladimír Klokočka. Za filozoficko-teoretické východisko výchovy právníků označil tvůrčí marxistický světový názor. S připomenutím deformací práva a porušování socialistické zákonnosti, na němž se aktivně podíleli i právníci, měla nová fakulta připravovat vysoce

³¹ Pamětník se omlouvá dámám, ale tehdy starší kolegyně moc nevnímaly.

³² Přestože okolnosti přejmenování Masarykovy univerzity byly čistě politické, je třeba říci, že volba J. E. Purkyně – když už v názvu univerzity nesmělo být jméno prvního prezidenta republiky – měla díky jeho zmíněné propagaci myšlenky druhé české univerzity logiku.

³³ V prvním roce se k přijímací zkoušce dostavilo 982 uchazečů a přijato bylo 340 studentů; (VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. I. 1919–1989*. Brno: MU, 2019, s. 302).

³⁴ A MU, A1 Rektorát nová manipulace, karton č. 7, sign. A II – Koncepce právnické fakulty Univerzity J. E. Purkyně v Brně; též KLOKOČKA, Vladimír. Koncepce právnické fakulty v Brně. In: *Právník*, 1969, roč. 108, s. 684–691.

kvalifikované absolventy se smyslem pro právo, formovat jejich osobnost a pěstovat u nich vědomí občanské a profesionální odpovědnosti. Pod ideologickým příkrovem se v koncepci odrážel tradiční střet středoevropského a – řekněme – anglosaského modelu univerzity, promítnutý do sféry právníckého studia. Ve střetu středoevropské koncepce preferující teoretický přístup zaměřený na pochopení práva, porozumění jeho smyslu a jeho hlubším souvislostem a „anglosaské“ koncepcí orientující studium především na čistě praktické cíle, se přikláněl k prvnímu pojetí. Brněnská právnická fakulta se přitom neměla stát kopií pražské fakulty a přispívat stejným studijním programem a stejnými učebními pomůckami k produkci unifikované řady právníků. Naopak jako menší fakulta se měla stát alternativou k zavedeným fakultám, umožňující relativně větší diferenciaci ve struktuře i formách výuky a lepší individualizaci výchovného působení. Jak je zřejmé, koncepce na jedné straně stále ještě odrážela reformní představy z roku 1968, zároveň však zavrhl původně proklamovanou představu o kontinuálním navázání na prvorepublikovou fakultu. V podmínkách postupující normalizace, která potlačila snahy o odlišnou profilaci jednotlivých fakult, se i tak rychle stala iluzí.

I k obnově fakulty se pojí malý mýtus „*le bourání*“, tedy případ, kdy se vžitá představa skutečně rozchází se skutečností. Podle obecně rozšířeného přesvědčení měli rozhodující, nebo alespoň zásadní podíl na obnovení fakulty bývalí profesori na čele s Vladimírem Kubešem. Realita však byla jiná. Jak na podkladě archívních materiálů doložil Jaromír Tauchen,³⁵ když se v šedesátých letech minulého století už delší dobu projevoval nedostatek právníků, přišel impuls k obnovení právnické fakulty z vedení univerzity. Ten podpořily jihomoravské orgány (Krajský výbor KSČ a Jihomoravský KNV) a následně i ministerstvo školství. Více než roční intenzivní přípravy se završily 15. dubna 1969, kdy vláda ČSR po různých peripetiích schválila vládní nařízení č. 35/1969 Sb., o zřízení právnické fakulty na Universitě J. E. Purkyně v Brně. Jak jsme se toho již dotkli, vedení univerzity se sice v roce 1968 přihlásilo k tradicím brněnské právnické fakulty, úrovni jejich vynikajících učitelů a ohlasu, který měla v meziválečném období, a počítalo se zapojením bývalých učitelů, oni sami (v této chvíli profesori František Čáda, Vladimír Vybral, Vladimír Kubeš, Jaroslav Pošvár, Václav Chytil, Bohumil Kučera, Hynek Bulín, Jiří Cvetler, a František Kop a docent František Bauer) však naskočili do už rozjetého vlaku nabídkou svých služeb nové fakultě teprve v dubnu 1968, kdy už přípravy naplno běžely. Reálně – a jen krátce – na ní pak působili pouze Vladimír Kubeš, Jaroslav Pošvár, Jiří Cvetler a jako externista Hynek Bulín.

I když trochu předbím, musím napsat, že v osobě naposled zmíněného Hynka Bulína se propojuje celé století fakulty, resp. všechny fáze jejího vývoje – předválečná, bezprostředně poválečná, předlistopadová i polistopadová. „*Vysoký, štíhlý, elegantní a bezkýj... synek bohatého, velmi bohatého brněnského advokáta a sestry známého moderního malíře Filly*“;

³⁵ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 1. díl 1919–1989*. Brno: MU, 2019, s. 281–300.

kteřý měl v sobě „*cosi šlechtického v původním smyslu ušlechtilosti, nebrané, nedělané*“³⁶ a který – na rozdíl od jiných v podobném postavení – nijak nezneužíval možností, které mu jeho rodinné zázemí nabízel, na fakultě studoval (pilně a úspěšně) a ještě před válkou se zde stal soukromým docentem. Po válce získal profesuru, po obnovení fakulty krátce učil (pamětníka základy latiny) a po listopadu, kdy se už pro vysoký věk nemohl zapojit do pravidelné výuky, se stal členem fakultní vědecké rady. Akademii věd, kde působil před obnovením fakulty, velkoryse věnoval velkou, navenek nijak nápadnou, ale honosnou rodinnou vilu v Pisárkách (sídlí v ní Ústav biologie obratlovců).³⁷

Zatímco v první republice upravovaly právnické studium samostatné předpisy na čele se zákonem č. 68/1893 ř. z., o právovědeckých a státovědeckých studiích a státních zkouškách, který hned v roce 1919 československý parlament pozměnil zákonem č. 290 Sb. z. a n., o prozatímní úpravě studia a státních zkoušek na fakultách věd právních a státních, stal se po roce 1969 základním předpisem vysokoškolský zákon, který obecně a jednotně upravil organizaci vysokých škol i samotného pedagogického procesu. První takto pojatý zákon byl sice schválen ještě těsně před zrušením fakulty v roce 1950, ale dění na fakultě se už přímo nedotkl. Po roce 1969 platil nejdříve vysokoškolský zákon z roku 1966 (č. 19 Sb.), pak z roku 1980 (č. 39 Sb.).

Za platnosti zákona z roku 1966 negativně ovlivnilo kvalitu právnického vzdělávání zkrácení studia z pěti na čtyři roky. Tuto změnu na fakultě navíc provázely organizační zmatky, protože se začala zavádět v akademickém roce 1974/1975, tedy ještě před konečným schválením celé koncepce reformovaného studia, která se později dílčím způsobem změnila. Negativní dopady reformy na celkovou kvalitu přípravy studentů přiměly všechny tehdejší fakulty, aby ji ve druhé polovině osmdesátých let otevřeně kritizovaly. Poukazovaly na skutečnost, že pouze 45 % časové kapacity výuky připadlo právnickým disciplínám, na narušení mezipředmětových vazeb, neodůvodněné disproporce mezi počty hodin výuky přidělených jednotlivým předmětům, přílišnou detailnost studijního plánu nebo na minimální prostor vyhrazený odborné praxi a její nevhodné zařazení.³⁸ Přesto v nové úpravě najdeme i dílčí pozitiva, zejména samotné zavedení povinné odborné praxe a rozšíření nabídky výběrových předmětů.

Výše uvedené naznačuje, že po znovuobnovení fakulty – i když pomineme všudypřítomnou ideologizaci – měla výuka daleko k ideálu. Stále dominovaly přednášky, semináře většinou sloužily k opakování předneseného, adekvátní nebyla struktura předmětů a styk

³⁶ Tak jej charakterizoval kolega a přítel, syn poštovního úředníka ve Slavičíně V. Chytil (A MU, B 70, Václav Chytil, i. č. I/2, nestránkovaný rukopis *Vzpomínám si*, první sešit).

³⁷ Dostupné z: https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/majitel-bulinovy-vily-si-nechal-v-dome-postavit-i-vlastni-kapli-20131222.html

³⁸ A MU, A5 Právnická fakulta MU Brno II, karton č. 5, sign. D I-II – Ke koncepci výchovně-vzdělávacího procesu ve studiu práv (25. říjen 1989), s. 7 (převzato z VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity 1919–2019. 1. díl 1919–1989*. Brno: MU, 2019, s. 422).

s praxí prakticky neexistoval. Tu se do výkladu opět vnutí pamětník s vlastní zkušeností. Jako člověk, který nevyrostal v právnickém prostředí a pro právnícké studium se rozhodl pod vlivem svých v podstatě velmi naivních představ, z fakulty odcházel bez konkrétní představy, co právo vlastně je a jak v praxi funguje, protože s právní praxí prakticky nepřišel do kontaktu; z nemalé části samozřejmě vlastní vinou, ovšem zejména proto, že jej fakulta k tomu vůbec nevedla. Ke skutečné praxi tak přičichl v podstatě jen díky tomu, že tělocvikář Honza Urválek pro skupinu kamarádů domluvil u své ženy, soudkyně, návštěvy soudního řízení a potom povídání s ní. Na druhou stranu se pamětník domnívá, a tady se jeho dojem jistě může lišit od vnímání jiných kolegů, že na samém začátku normalizace nebyli studenti tolik zahlceni ideologizací života na fakultě, jako jejich následníci z osmdesátých let (nebo jen vůči ní byli díky už uvědomělému prožitku konce šedesátých let imunnější?). Samozřejmě, že na fakultě působila stranická organizace a několik málo kolegů už bylo členy, že studenti absolvovali výuku marxistických disciplín, že v teorii práva slyšeli kritiku normativismu a „revizionistických koncepcí“ z šedesátých let, že se na marxistické a leninské teze, často vytržené z kontextu, odvolávali i někteří učitelé jiných disciplín nebo že studenti šli společně volit a i s učiteli manifestovat na prvního máje. Přesto pamětník v porovnání s tím, jak pozdější poměry na fakultě líčí mladší kolegové, mimo vlastní výuku nějaký výrazný tlak nepocíťoval. Sice spolu s ostatními vstoupil do formujícího se SSM, ale pokud jako řadový člen může posoudit, s výjimkou zmíněných celostátních aktivit, čistě ideově motivovanými akcemi Svaz do jeho volného času příliš nezasahoval. Také on a jeho spolužáci až na řídké výjimky nebyli „*děti tehdejší elity, komunistů, estébáků, dobře prověřených ředitelů státních podniků, lidí, majících pod kontrolou distribuci nedostatkového spotřebního zboží (například vedoucích v Tuzexu nebo zelenině), důležitých právníků z praxe, učitelů na právnícké fakultě, bohatých lidí...*“³⁹

Učitele právnických disciplín z prvních let po obnovení lze rozdělit na tři skupiny. První, nejmenší a konec konců nejméně významnou představovali ti, kteří na fakultě působili před jejím zrušením. Výuku ovlivnili jen velmi málo, protože fakultu vesměs museli velmi brzy opustit. Největší možnost uplatnit se dostal Jirí Cvetler, jehož obor se jednak vyučoval v prvních semestrech, a jednak na fakultě zůstal relativně dlouho. Druhou skupinu tvořili učitelé, kteří měli za sebou učitelskou zkušenost z jiných fakult nebo škol (Josef Eliáš, Vladimír Klokočka, Miloslav Máša, Boleslav Pospíšil, Milan Závacký, též Yvonne Strecková, Valentin Urfus nebo Eduard Vlček) a kteří vesměs patřili k těm lepším. Nejméně homogenní skupinou se ukázali ti, kdo přišli z praxe (Jaroslav David, Petr Hajn, Josef Macur, Milan Polján, Zdeněk Vebera, Vladimír Zahálka, případně Jan Vašečka ad.). Někteří (zejména Petr Hajn a Josef Macur) dokázali tuto skutečnost a zkušenosti s jinými formami předávání svých vědomostí (přednášky, vedení odborných kurzů) výborně

³⁹ Tak většinu svých kolegů před lety líčila mladší kolegyně a nynější ústavní soudkyně Kateřina Šimáčková (Studovala jsem právníckou fakultu v době zahánvajícího komunismu – v osmdesátých letech minulého století... In: *Octopus*, 2004, č. 42, s. 16).

zúročit. Byli to nejen kvalitní pedagogové a vědci, ale i v jiných směrech vůdčí osobnosti. Většina ostatních se však ve výuce ani ve vědecké práci příliš neprosadila.

Od poloviny sedmdesátých let začali původní garnituru doplňovat první odchovanci. Většinu z nich na fakultu katapultovalo úspěšné působení v rámci Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ). Ta se brzy stala chloubou fakulty, protože brněnští studenti se výrazně prosazovali na celostátní úrovni. Touto cestou na svůj talent už v prvních letech upozornili například Josef Bejček, Milan Galvas, Jan Hurdík, manželé Ivana a Petr Průchovi, manželé Ilona a Karel Schelleovi nebo Jan Svatoň.

4 Devítka čtvrtá: 1989

Poslední z mých devítek otevírá cestu k fakultní současnosti. Co vyzvednout z posledních třiceti let?

Na rozdíl od jiných fakult byla na právnické fakultě hybatelem dění z přelomu let 1989 a 1990 téměř výlučně skupina aktivních studentů. Ti vyhlásili okupační stávkou a pod hlavičkou fakultního výboru SSM jednali s vedením fakulty. Spolupracovali také se studenty z ostatních fakult a s brněnskou veřejností. Zaměřili se přitom na personální opatření a na tvorbu nového učebního plánu. Tu se nabízí i zajímavá paralela. Nevím, jestli o výše zmíněném postupu vůči Františku Weyrovi z roku 1948 měli protagonisté polistopadových změn povědomí, ale učitelé právnických disciplín, jejichž odchod požadovali stávkující studenti, nakonec opustili fakultu podobnou „kompromisní“ cestou – odchodem do starobního důchodu. Rubem polistopadových opatření proti neoblíbeným a nekompetentním učitelům (ne nutně aktivním straníkům) byla snaha zahájit proces rehabilitací učitelů, studentů a zaměstnanců. Mnoho vzruchu na fakultě způsobila skutečnost, že se vedoucí funkcionáři museli prokázat lustračním osvědčením, neboť nemalá část učitelů se – minimálně z části oprávněně – proti konkrétní podobě lustračního zákona ohrazovala.⁴⁰

V učebním plánu již neměly místo předměty marxismu-leninismu, naopak především z aktivity studentů se připravovalo zavádění předmětů nových. V úvahách o obsahu a organizaci výuky se zpočátku pošilhávalo především po prvorepublikové tradici. Možnosti, které se na začátku devadesátých let otevřely, totiž téměř okamžitě nastolily otázku nejvhodnějšího modelu právnického vzdělávání. Vzhledem k apoteóze prvorepublikové fakulty a zpočátku skromným informacím o univerzitním vzdělávání na západ od našich hranic určitě nepřekvapí, že se v první fázi stala hlavním inspiračním zdrojem organizace výuky z doby první republiky. Tento vliv se nejzřetelněji projevil zavedením studijních bloků, i když ne dvou jako v první republice, ale tří jako v reformních návrzích

⁴⁰ Oponenti lustračního zákona poukazovali především na zcela paušální přístup, vůbec nepřihlízející k okolnostem navázání spolupráce, její míře a konkrétním důsledkům. Váhu této námítky umocňuje rozpor mezi zpochybňováním Státní bezpečnosti jako instituce na straně jedné a prakticky nezviklatelnou důvěrou k jí pořízeným materiálům na straně druhé.

a pomnichovské novele. Nešlo tedy o prostou recepci, ale o inspiraci, navíc propojenou s prvky pozdější organizace studia (například s postupovými zkouškami). Od rozdělení studia na bloky fakulta nakonec postupně ustoupila a vrátila se k ročníkovému systému. Byť to asi byl krok správným směrem, s kolegy vyučujícími v prvním bloku studia docela želíme zrušení souborné (blokové) zkoušky, která svou komplexností dokázala ukázat skutečnou připravenost studentů lépe než dílčí postupové zkoušky.

Už krátce po listopadu 1989 se začal připravovat nový vysokoškolský zákon (schválen jako zákon č. 172/1990 Sb.). Zaváděl akreditace vysokých škol, při nichž školy musely prokazovat životaschopnost svých studijních programů. Na celostátní úrovni za jeho platnosti vznikaly soukromé školy s výukou právnických disciplín (u nás na rozdíl od Slovenska bez možnosti poskytovat plnohodnotné právnické vzdělání). Na fakultě se akreditovaly nové specializované studijní programy a zaváděly se nové formy výuky a předměty. Prioritou se stalo rozvíjení styků se zahraničními fakultami. Fakulta také podporovala publikační činnost učitelů a jejich zapojení do grantů. Aby získala potřebné finanční prostředky, vyhledávala též možné komerční aktivity, přičemž si její nezkušení funkcionáři nepočínali vždy plně v souladu s platnou právní úpravou.

V podstatě rámcový vysokoškolský zákon vrátil vysokým školám akademické svobody. Na brněnské právnické fakultě se orgány akademické samosprávy ovšem v provizorní podobě ustavily už brzy po listopadu.⁴¹ Pro nejdůležitější z nich se zpočátku hledal vhodný název, takže v archivních materiálech lze narazit na označení Akademický parlament⁴² nebo Akademická rada.⁴³ Nakonec se v polovině března 1990 ustálilo označení Akademický senát.⁴⁴ Od začátku devadesátých let tedy fakultní akademická obec volí Akademický senát, který volí děkana, potvrzuje další akademické funkcionáře a projednává zásadní opatření vedení fakulty, fakultním orgánům přísluší konat habilitační a profesorská řízení... I když by to na první pohled zase mohlo vypadat tak, že tu došlo k návratu k prvorepublikovému modelu, i zde to platí pouze v principu. Pomineme-li, že dřívější profesorský sbor na fakultě v zásadě plnil úkoly dnešního Akademického senátu i Vědecké rady, z revoluční atmosféry přelomu let 1989 a 1990 především vzešel fakultní Akademický senát jako orgán s paritním zastoupením učitelů a studentů. To představuje obrovský posun proti první republice (a samozřejmě i proti poválečnému období do roku 1989), kdy univerzitní autonomie byla exkluzivně záležitostí profesorů a zástupců soukromých docentů. Je však otázkou, zda jsme se z jednoho extrému nedostali do druhého.

41 Statut akademického senátu fakulty z roku 1990 z 16. března 1990.

42 A MU, fond A 5 Právnická fakulta II, A III, kart. 17 – Návrh statutu Akademického parlamentu (1990).

43 A MU, fond A 5 Právnická fakulta II, A III, kart. 17 – Návrh statutu Akademické rady (1990).

44 A MU, fond A 5 Právnická fakulta II, A III, kart. 17 – Zápis z 2. zasedání Akademického senátu Právnické fakulty MU z 16. března 1990.

Od přijetí vysokoškolského zákona se počítalo s tím, že brzy bude nahrazen novým zákonem, který „poskytne spolehlivý právní rámec pro činnost a rozvoj moderního vysokého školství v České republice“.⁴⁵ Na ten se však nakonec čekalo až do roku 1998, tedy téměř celé desetiletí (č. 111/1998 Sb.). Jeho přípravu ovlivnily v Evropě už rezonující tendence k rozšíření a diverzifikaci vysokoškolského vzdělávání na straně jedné a k jeho větší kompatibilitě na straně druhé, jak se krátce nato promítly do tzv. boloňského procesu. Prostředkem k jejich naplnění se mělo stát především zavedení třístupňového systému studia – bakalářského, magisterského a doktorského – a jednotného kreditového systému hodnocení výuky (Evropského systému převodu kreditů; ECTS). Signatáři tzv. Boloňské deklarace z 19. června 1999, jak se označuje dohoda původně třiceti států včetně České republiky, usilujících o zvýšení dostupnosti, přitažlivosti a kvality vysokoškolského vzdělávání a o ustavení Evropské oblasti vysokoškolského vzdělávání (EHEA), dále chtěli zavést srozumitelný a srovnatelný systém vysokoškolských titulů, podporovat mobilitu studentů i učitelů a spolupráci vysokých škol, včetně vytváření společných studijních programů, a spolupracovat při zabezpečení kvality studia.

Na Právnické fakultě MU, ale též na jiných českých právnických fakultách, se bakalářské studium nerozvinulo v předpokládané podobě, tedy jako předstupeň (zkráceného) magisterského studia. Snahám o důsledné zavedení tohoto prvku boloňského procesu se fakultám podařilo ubránit zejména oprávněným poukazem na skutečnost, že pro bakaláře-právnicka není v právnických profesích uplatnění. Magisterské studium v oboru *Právo* studijního programu *Právo a právní věda* tak zůstalo i nadále uceleným pětiletým studiem. Jiné to však je se specializovaným a uzavřeným bakalářským studiem, které fakulta už od devadesátých let také poskytuje. Jeho absolvování je žádoucí pro výkon některých převážně úřednických profesí, protože absolventům umožňuje více poznat pro ně důležitý dílčí segment právní problematiky (trestní řízení, obchodní právo, pozemkové právo a právo životního prostředí, veřejnou správu apod.).⁴⁶

K pozdějšímu zavedení druhé navenek nejviditelnější složky boloňského procesu, kreditového systému, fakulta učinila první krok v akademickém roce 1999/2000. Se zaváděním kreditového systému šla ruku v ruce elektronizace studijní evidence jako významná součást postupného přechodu k elektronizaci podstatné části celé úřední agendy. Přes složitost problému a počáteční velké zatížení informatiků, sekretářek a garantů se potíže podařilo poměrně rychle překonat a nový systém se ve všech studijních programech spolehlivě zažil. Odboural spoustu „papírové“ administrativy, a tím ulehčil zejména

⁴⁵ Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona o vysokých školách z roku 1998. *Poslanecká sněmovna* [online]. Digitální knihovna, PČR, PS 1996–1998, tisk č. 329. Dostupné z: <http://www.psp.cz>; Zákon byl podstatně novelizován v roce 2016.

⁴⁶ Od roku 2010, kdy fakulta získala akreditaci pro studijní program *Veřejná správa – navazující*, mohou absolventi specializovaného bakalářského studia pokračovat v navazujícím magisterském studiu. Na fakultě tedy sice získávají magisterský titul, ale ne v oboru *Právo a právní věda*. Získaný titul jim tak neotvírá cestu k výkonu tradičních právnických profesí.

sekretářkám kateder. Učitelům, na které ovšem přešel větší díl úřední agendy, i studentům usnadnil přístup ke stále se rozšiřujícímu množství informací spojených s výukou a zrychlil jejich vzájemnou komunikaci mimo vlastní výuku.

Když se tedy ohlédneme, je zřejmé, že vedle tradicionalistických tendencí na fakultě postupně sílily vlivy z prostředí univerzit anglosaského světa. Zajisté se tak dělo i příčiněním častějších zahraničních pobytů učitelů. Nové trendy se projevovaly především snahou o kompatibilitu univerzitního prostředí, čemuž později napomáhal právě boloňský proces, a užší vazbou na praxi. Nepochybným trendem posledního třicetiletí je ovšem též již zmíněná centralizace vnitřního prostředí univerzity. Nesporně souvisí se snahou více provázat výuku jednotlivých fakult a do jisté míry, kterou si netroufám kvantifikovat, též s financováním univerzit. Zatímco v době první republiky, jak jsme uvedli, se vše podstatné rozhodovalo na úrovni fakult a univerzitní orgány v podstatě fungovaly jako nástroj kontroly vůči případným excesům, dnes jsou ve vztahu k organizaci výuky hlavní řídicí funkce přeneseny na rektorátní orgány. Tak ještě v devadesátých letech si fakulta podle statutu sama vydávala klíčové předpisy jako studijní a zkušební řád, dnes jsou však společné pro celou univerzitu. A to nemluvím o jednotlivostech, jako byl nedávný tlak na zavedení jednotných začátků vyučovacích hodin. Na celouniverzitní (a vyšší) úrovni probíhá sice s ohledem na financování asi nutné, ale zároveň také problematické vyhodnocování, tedy porovnávání výstupů z vědecké práce učitelů. Pro rozvíjení právnických (ale i jiných) oborů v první chvíli vypadal přímo devastačně záměr zavést na všech fakultách univerzity povinné habilitace v některém ze světových jazyků. Jeho realizaci se zabránilo jen díky získání oborových výjimek, ale po velkém vypětí a složitém dokazování něčeho, co je „*samozřejmé jako neošizené chleba*“, jak by řekl Jan Werich (a jak odposlechl pamětník, který jako malé dítě vyrůstal ve vesnické pekárně).

A když se zase přihlásil pamětník, chtěl by vzpomenout, že nejhorší chvíle, které v tomto období na fakultě zažil, se váží k blízkým fakultním kolegyním. První je spojena s okolnostmi, provázejícími neúspěšnou habilitaci paní dr. Marty Kadlecové. Přes výhrady, které bylo možné vůči pedagogickým přístupům paní doktorky vznést, a bez ohledu na výsledek řízení, co se kolem její habilitace dělo, bylo – kulantně řečeno – nedůstojné. Od dalších, ještě smutnějších událostí uplynula jen krátká doba – brzy po sobě navždy opustily fakultu má spolužačka prof. Zdeňka Gregorová a kolegyně z katedry, s níž jsem řadu let sdílel společnou pracovnu, doc. Renata Veselá. Naopak radost pocítím vždy, když se někdo hrdě hlásí k tomu, že je absolventem brněnských práv.

Zbývá ještě dodat, že sice s odklady, ale relativně brzy se na začátku devadesátých let fakulta vrátila do svých „historických“ prostor. Mohla pak rozšiřovat nabídku studijních programů a vyučující škálu vyučovaných předmětů. Zvyšovaly se počty přijímaných studentů a v návaznosti na to přijímali noví, převážně mladí vyučující. Těžiště fakultní výuky představoval magisterský studijní program v oboru Právo, s nímž obsahově i organizačně velmi úzce souvisela též výuka v rámci tzv. celoživotního vzdělávání

(CŽV). V návaznosti na magisterský studijní program fakulta organizovala postgraduální studium, později označované jako postgraduální doktorské studium, dnes jako doktorské studijní programy, z nich některé se vyučují v cizích jazycích. V nich vychovávala a vychovává studenty s potenciálem věnovat se vědecké práci. Mnozí z absolventů doktorského studia také našli uplatnění na fakultních katedrách, případně na jiných vysokých školách, zejména pokud samy neměly akreditován příslušný doktorský studijní program. Na základě požadavků z praxe se rozvinulo též zmíněné specializační bakalářské studium, později doplněné i navazujícím magisterským studiem v oboru Veřejná správa – navazující. V posledních letech na fakultě probíhá též výuka v postgraduálních programech LL.M. (Master of Laws) a MPA (Master of Public Administration). Tím se ovšem pedagogická činnost učitelů ani zdaleka nevyčerpává. Nelze také opomenout, že na fakultě vzniklo špičkové pracoviště v oboru informačních technologií a že studentům, učitelům i širší právnické veřejnosti slouží komfortní, jen špatně klimatizovaná moderní knihovna.

5 Ohlédnutí z perspektivy devítky páté: 2019

Pokud jste podle umístění tohoto článku očekávali, že v něm najdete „*dějiny fakulty v kostce*“, omlouvám se a odkazuji na naše podrobné dějiny fakulty, resp. v této chvíli na jejich už vyšlý a v textu citovaný první díl. Na skrovném půdorysu článku jsem chtěl vedle nutných základních „orientačních“ informací vypíchnout ty stránky fakultní historie, které jsou méně známé nebo z mého pohledu vnímané příliš jednostranně či jinak zkresleně.

První dvacetiletí existence fakulty se zejména v devadesátých letech minulého století (ale i dnes) v mnoha směrech idealizovalo. Ale to nic nemění na tom, že to byla doba, kdy se fakulta přes všechny potíže – dlouho provizorní umístění, málo systematizovaných učitelských míst, kritizovaný způsob organizace výuky, nedostatek financí, odiózní zkušební a jiné taxy placené studenty – v relativně příznivém společenském prostředí obdivuhodně rychle rozvíjela. Během několika let se dokázala etablovat jako subjekt, který v akademickém prostředí rozhodně nešlo přehlédnout. V následujícím třicetiletí naopak rozhodně nevzkvétala. A jak by mohla, když „stihla“ jen krátce přežít jeden faktický zánik státu, dvakrát nuceně přerušit svou činnost a projít třemi různými politickými režimy. Reálně tak fungovala – a ještě ve velmi složitých podmínkách – pouhých pět let. Díky tomu mělo další dvacetiletí optimistický začátek a poprvé i konec. Začátek byl spojen se znovuoobením fakulty (s pozadím v odeznívajícím politickém uvolňování šedesátých let), konec s odstraněním ideologického tlaku vládnoucí strany a jí ovládaného státního aparátu (s pozadím v listopadovém mocenském zvratu). Není však třeba zdůrazňovat, že v samotném dvacetiletí mezi těmito mezníky politické poměry ovlivňovaly fungování fakulty více než kdykoliv jindy (s výjimkou dvou poúnorových let, kdy byl politický tlak ještě výraznější). Posledních třicet let pak bylo obdobím rozmachu, který se projevil výrazným zvýšením počtu studentů, otevíráním nových studijních programů, zaváděním nových metod do výuky, nastupující elektronizací řídicích

procesů nebo dobrými výsledky dosahovanými (v poněkud problematickém) srovnávání s ostatními právními fakultami. Zároveň však představovalo také dobu hájení vlastní identity, často složité a někdy i problematické hledání finančních zdrojů nebo adaptaci na boloňský proces, ne ve všem korespondující s potřebami vzdělávání právníků, resp. české právní praxe.

Závěr

Na jaře mne kolegyně připravující program oslav stého výročí fakulty vyzvaly, abych do fakultní internetové ankety vložil své přání fakultě. Místo úplného závěru bych je tu chtěl zopakovat: ať fakultu už nikdy nepotkají fáze klinické smrti, podobné těm z let 1939–1945 a 1950–1969, ať už nemusí zažívat takové otřesy jako v roce 1948 (a následně v roce 1989) a ať její budoucí absolventi nelitují, že kdysi spojili přípravu na svůj profesní život právě s ní. Tedy, aby brněnská práva příští výročí slavila ve stále lepší a lepší kondici.